

Nekaj zanimivosti iz pridelovanja krompirja

Uvajanje krompirja

Pradomovina krompirja je v Peruju in Mehiki, od koder se je najprej širil po Južni in Severni Ameriki. V Evropo so ga prinesli med leti 1560 in 1570. Sprva so ga sadili v botaničnih vrtovih, redki posamezniki pa so ga gojili kot okrasno rastlino. Uporabnost gomoljev so spoznali kasneje. V 17. stol. se je pridelovanje krompirja v Evropi le počasi širilo, uporaba za prehrano je bila še neznatna. Šele v 18. stol. se je pridelovanje krompirja za prehrano ob prizadevanju in spodbujanju oblasti razširilo.

Kdaj so prvi krompir prinesli k nam, je težko ugotoviti. Polihistor Janez Vajkard Valvasor ga v svoji Slavi Vojvodine Kranjske 1684 še ne omenja. Dr. Ivan Tavčar v Visoški kroniki kot prvega pridelovalca krompirja omenja župnika Feleniča iz Selc v letu 1690. Izidor Kalan in Lukež sta poskusila »neko novo repo«, ki jima ni bila všeč. *«Ali grižljaj je bil plevak, brez vsakega okusa in tanka kožica je tičala v njem, ki se je neprijetno prijemala zob, tako da sva bila vesela, ko sva s težavo vse skupaj zopet spravila iz ust.»* Izrekla sta sodbo, *«da gospod župnik Felenič s to novo repo ne bo odrešil Selške doline»*. Ali je Tavčar imel za to omembo krompirja pisane vire ali je to plod njegove pisateljske svobode, mi ni uspelo ugotoviti.

Na težavnost uvajanja krompirja kažejo velika prizadevanja oblasti. Po patentu iz leta 1740 naj bi vsaka hiša od svoje gosposke dobila po 6 krompirjev za seme.

Deželno glavarstvo je leta 1767 okrožnim uradom poslalo pouk o sajenju krompirja, s katerim naj bi seznanili zemljiške gosposke. Velike zasluge za uvajanje krompirja ima Kmetijska družba, ki je sajenje krompirja spodbujala z denarnimi nagradami in pisnimi navodili o pridelovanju in uporabi. Kljub temu se je pridelovanje le počasi širilo. Širjenje so pospešile slabe letine žit v letih 1785 do 1787. Po tem letu je krompir postajal v prehrani ljudi vse pomembnejši. Zemljiške gosposke so še naprej vodile akcijo za širjenje sajenja krompirja. Površine, posajene s krompirjem, so bile oproščene desetinskih dajatev, pridelovalci pa so dobivali denarne spodbude za pridelovanje. Po navedbah Kmetijske družbe se je v dvajsetih letih 19. stol. pridelovanje krompirja povsod na Kranjskem udomačilo. Krompir je v prehrani začel nadomeščati korenje in repo. Zanimivo je, da se je pridelovanje krompirja na Gorenjskem uveljavljalo počasneje kot v drugih pokrajinah.¹ Razloga za to ne vidim v nezaupljivosti Gorenjcev do novosti, temveč v tem, da tukaj pomanjkanje hrane ni bilo tako veliko kot drugod. Najhitreje se je pridelovanje krompirja širilo na Dolenjskem, kjer je krompir dosegel pomembno mesto v kolobarju.

Da je pridelovanje krompirja tudi na Loškem v prvi polovici 19. stol. postalo splošno uveljavljeno, potrjuje tudi omemba krompirja v izročilni pogodbi: 5. julija 1844

je Matevž Dernovšek (1780–1846) izročil polnoletnemu sinu Matevžu (1819–1876) grunt z vsem, kar služi zraven. Izročitelj si je za preživetje izgovoril tudi 2 mernika krompirja (Erdöpfel).² V primerjavi z izgovorjenimi količinami drugih pridelkov je izgovorjena količina krompirja sorazmerno majhna, kar kaže na skromne pridelke krompirja v tistem času.

Bolezni in škodljivci

Ko se je krompir že povsem uveljavil, je njegovo pridelovanje prizadela nova bolezen – krompirjeva plesen. Pri nas se je pojavila leta 1844 na kamniškem območju. Leta 1845 je bil pridelek krompirja za tretjino manjši kot običajno. Krompirjeva plesen je hkrati izbruhnila po vsej Evropi. Najhujše gospodarske posledice je ta bolezen pustila na Irskem, kjer je bil krompir glavna hrana. Bolezen je uničila skoraj ves pridelek. Zaradi lakote je veliko ljudi umrlo, veliko se jih je izselilo v Severno Ameriko, kjer njihovi potomci živijo še sedaj. To obdobje je znano pod imenom »krompirjeva lakota«. Pri nas posledice izbruha krompirjeve plesni niso bile tako katastrofalne, ker delež krompirja v prehrani še ni bil tako velik.

V naslednjih letih je napad plesni malo popustil in omogočil pridelovanje. Močnejši napad plesni je bil med prvo svetovno vojno leta 1916, ki je ponovno zmanjšal pridelek krompirja. Najhujše posledice tega izbruha so čutili Nemci, ker je pri njih prehrana temeljila na krompirju. Nekateri menijo, da je prav slaba oskrba z živežem, ki jo je povzročila krompirjeva plesen, prizadela moralo nemškega naroda in odločilno pripomogla k porazu njihove vojske l. 1918.

Močnejši napad plesni je bil še v letu 1948, vendar ni povzročil hujših gospodarskih in socialnih posledic.³

Oblast in stroka sta takoj po pojavu krompirjeve plesni začeli intenzivno iskati zdravilo proti tej bolezni, pravega povzročitelja bolezni, ki je gliva *Phytophthora infestans*, pa so odkrili šele leta 1877. Že zelo zgodaj pa so praktiki ugotovili, kako se ubraniti te bolezni, saj so svetovali le sajenje zdravega semena in to zlasti na peščenih zemljiščih in ne na vlažnih tleh, ki pospešujejo krompirjevo gnilobo. Učinkovita zaščitna sredstva proti krompirjevi plesni so začeli uporabljati šele kasneje. Danes pridelovalci dobro poznajo to bolezen in načine za njeno preprečevanje in zdravljenje, zato v splošnem ne pomeni večjih težav. Veliko so k temu pripomogle tudi nekatere nove odporne sorte. Znanstveniki pa se pri preučevanju krompirjeve plesni najbolj bojijo pojava novih, proti znanim zaščitnim sredstvom odpornih vrst povzročiteljev.

Pridelovanje krompirja ovirajo še številne druge bolezni. Poleg glivičnih so nevarne tudi bakterijske bolezni. Največ težav pa pridelovalcem v zadnjih desetletjih prinašajo viroze, ki jih povzročajo virusi, glavni prenašalci pa so listne uši. Večina virusov povzroča izrojevanje krompirja, še posebno pri občutljivih sortah. Viroze povzročajo največ težav pridelovalcem semenskega krompirja. Leta 1987 se je v Sloveniji pojavila prva večja okužba krompirja z novo različico virusa *Y n*, sedaj znanim pod imenom *Y ntn*, ki povzroča bolezen, imenovano prstanasta nekroza gomoljev. Ta bolezen je postala usodna za pridelovanje krompirjeve sorte Igor, ki je nanjo zelo občutljiva.

Od krompirjevih škodljivcev je najbolj znan koloradski hrošč, ki se je pri nas pojavil po drugi svetovni vojni. Iz tega časa so znane politične akcije, organizirane za preganjanje »koloradarja«. O zatiranju koloradskega hrošča so pogosto razpravljali tudi na sejah Upravnega odbora Kmetijske zadruge Trata-Kolodvor, npr:

– 30. 6. 1952: *«Sklene se, da se začne takoj škropiti njive, kjer se je pojavil brošč. Določijo delavce za škropljenje in nagrade za opravljeno delo».*

– 10. 7. 1952: *«Koloradskega hrošča je največ na Hudem polju. Poškropljenih je bilo 8,5 ha krompirišč. Pred škropljenjem morajo kmetje okoli njiv pokositi»* (ker je trava po škropljenju strupena).

– 23. 6. 1957: *«Škropljenje krompirja po vseh vaseh sporazumno z gospodarjem. Izvedbo škropljenja organizirajo strojniki».*

Od takrat se je nevarnost koloradskega hrošča zmanjšala. Obstaja vrsta ekološko sprejemljivih sredstev za varstvo krompirja pred tem škodljivcem, ki jih pridelovalci poznajo in sami uporabljajo ob ustreznih strokovnih navodilih; družbena akcija za zatiranje koloradskega hrošča pa je le še spomin na polpreteklo dobo.

Površine in bektarski pridelki

Po vseh težavah in uspehih se je pridelovanje v tem stoletju dokončno uveljavilo. V letu 1933 je bil krompir po posajeni površini, 54.000 ha, v Dravski banovini na drugem mestu za pšenico in pred koruzo. Povprečni pridelek je bil skromen in je znašal le 66,7 q/ha. Kar 20 % pridelka so porabili za seme. Podoben delež krompirja in podobni pridelki so bili pred drugo svetovno vojno tudi na našem območju.

Cvetoča njiva krompirja sorte Carlingford na Sorškem polju je tudi okras krajini

V zadnjih 30. letih se je površina krompirišč v Sloveniji zmanjšala z 52.000 ha na 22.000 ha, hektarski pridelek pa se je povečal na 20,5 t/ha. Vzporedno z zmanjševanjem posajenih površin krompirja so se večali pridelki na hektar, tako da se skupni pridelek krompirja ni zmanjšal.

Na območju Upravne enote Škofja Loka se je v zadnjih tridesetih letih površina, posajena s krompirjem, z 939 ha zmanjšala na 432 ha, povprečni pridelek pa se je povečal na 26,6 t/ha.

Zlato obdobje pridelovanja semenskega krompirja 1960 do 1987

Priznani strokovnjak in raziskovalec krompirja, dr. Miloš Kus, je v Loških razgledih št. 5 leta 1958 napisal članek z naslovom: Krompir – drugi kruh Poljancev, v katerem opisuje začetke pridelovanja semenskega krompirja v Poljanski dolini in delovanje selekcijske postaje za krompir v Poljanah, ustanovljene l. 1955. Po tem letu se je pridelovanje semenskega krompirja v Poljanski dolini izredno razširilo. Leta 1957 je pridelovalo semenski krompir že 174 najnaprednejših kmetij na 61,33 ha. Pridelovanje semenskega krompirja je v tem času kmetijam dalo prvi pomembnejši dohodek in omogočilo prve povojne investicije. Selekcijska postaja je začela tudi z vzgojo novih sort krompirja in izvajala drugo znanstveno in raziskovalno delo.

Žal pa dobro zastavljeno delo na selekcijski postaji v Javorjah ni trajalo dolgo, ker so selekcijsko postajo že v letu 1959 preselili na Praprotno Polico pri Velesovem, od tam pa v Šenčur, kjer še sedaj deluje kot raziskovalna enota v okviru Mercator – KŽK kmetijstvo Kranj, d. o. o.

Selekcijska postaja za krompir je bila organizirana v Poljanah in Javorjah predvsem na podlagi predpostavke, da je na večjih nadmorskih višinah lažje pridelati zdrav semenski krompir. Kasnejše raziskave so predpostavko ovrgle in dokazale, da je kakovosten semenski krompir mogoče pridelati tudi v ravnini. To je bil zadosten razlog za preselitev postaje na sedanjo lokacijo v Šenčur, ne pa edini. Pomemben razlog za selitev je že takrat bila tudi ekonomika, saj je pridelovanje na razdrobljenih hribovitih njivah z izključno ročnim delom postalo predrago. Sicer pa so bile za tisto obdobje značilne stalne reorganizacije v kmetijstvu (Okrajna zadružna zveza, Kmetijske poslovne proizvodne zveze 1957 do 1958).

Pridelovanje semenskega krompirja se je v Poljanski dolini nadaljevalo v organizaciji kmetijske zadruge Škofja Loka, Semenarne in Kmetijskega inštituta Slovenije.

Strokovnjaki Kmetijskega inštituta, Kmetijske zadruge in Občine so sestavljali komisijo za potrjevanje semenskih posevkov. Kmetje so tej komisiji, ki je bila zelo spoštovana, rekli kar »krompirjevci«, saj je bil od potrditve in razporeditve v višji vzgojni razred odvisen tudi pridelovalčev dohodek. Člani te komisije so bili prvi povojni kmetijski pospeševalci, njihov obisk je bil za pridelovalce pomemben dogodek. Člani komisije so bili resnično predani svojemu delu. V času, ko še ni bilo cest do posameznih kmetij, motorizacija prometa pa je bila šele na začetku, so potovali od kmetije do kmetije kar peš, kasneje z motorjem, na koncu semenarjenja v poljanskih hribih pa že s terenskim vozilom. Kljub zahtevnim potovanjem po hribih so vedno našli čas za pogovor o strokovnih in drugih vprašanjih. Zato se nekaterih članov komisije pridelovalci še vedno radi spominjajo.

Pridelovanje semenskega krompirja je bilo dohodkovno zanimivo, zato so ga želeli pridelovati tudi na ravninskem območju. Upravni odbor Kmetijske zadruga Trata-Kolodvor je na svoji seji 2. 3. 1954 sklenil, *„da bodo člani sadili semenski krompir. Vsak interesent ga mora posaditi najmanj 1000 kg. Za 2 kg merkantilnega (jedilnega) krompirja prejme 1 kg semenskega.“* Pogoji so bili res dobri, saj je danes potrebno za 1 kg semenskega krompirja prodati najmanj 5 kg merkantilnega. Vendar pa sklep ni bil realiziran takoj, ampak so s semenarjenjem začeli najnaprednejši kmetje na Godešiču šele v letu 1958.

Pridelovanje semenskega krompirja je doseglo vrhunec v letu 1964. Takrat je bilo potrjenih 61 ha semenskih nasadov pri 202 pridelovalcih. Skupni pridelek je po oceni znašal okrog 830 ton. Glavne sorte za pridelovanje semenskega krompirja v tem času so bile Igor, Saskia, Desiree in Cvetnik. V tem času je že potekalo uvajanje semenarstva v ravninskem območju, v hribih pa se je začel zatoni dejavnosti, ki se je v Poljanski dolini končala leta 1970. Tega leta je še zadnjič pridelovalo semenski krompir 13 kmetov na 7 ha površine v naseljih Delnice, Srednja vas, Lom in Lovsko Brdo. Po tem letu so s krompirjem semenarili le še na ravninskem območju na okoli 30. kmetijah in površini od 30 do 40 ha.

Razlogi za prenehanje semenarstva v Poljanski dolini so bili naslednji:

- prevelika razdrobljenost, saj je povprečni pridelovalec prideloval semenski krompir le na 0,3 ha;

- ročno obdelovanje, ker uporaba strojev na nagnjenih površinah ni mogoča;

- preveliki stroški organizacije in potrjevanja posevkov;

- ugotovitev, da je mogoče enako kakovosten krompir pridelati tudi v ravnini.

Navedeni razlogi so povzročili tudi zmanjševanje pridelave merkantilnega krompirja v hribovitih območjih. Ustreznega nadomestnega dohodka pa ni bilo. Od takrat naprej je v hribih ostala edina kmetijska dejavnost živinoreja.

Semenarjenje s krompirjem tudi na ravninskem območju ni potekalo brez težav. Velike težave so povzročali virusi oziroma viroze na občutljivih sortah. Še posebej nevaren je bil pojav novega različka virusa *Yn* leta 1987, ki povzroča prstano nekrozo gomoljev. Zaradi tega virusa več kot polovica semenskih nasadov ni bila potrjena. Ta bolezen je povzročila začetek konca semenarstva na našem območju. Dotedanja tehnologija pridelovanja semenskega krompirja ni ustrezala več. Pridelovanje zdravega semena bi bilo možno le v zaprtih območjih, kjer bi sadili le zdrav krompir. Stroka je intenzivno iskala nove odpornejše sorte in nove tehnologije pridelovanja semena.⁴ Žal pa so te težave trajale predolgo in v letu 1996 so trije pridelovalci, Franc Kalan s Suhe, Marjan Kavčič in Franc Lukančič z Godešiča, zadnjič pridelali semenski krompir. Tako se je končalo zelo pomembno obdobje za naše kmetovalce. Pridelovanje semenskega krompirja je namreč omogočilo znaten napredek na kmetijah. Z dohodkom od krompirja so kupili prve traktorje in druge kmetijske stroje, zgradili nove hleve in poskrbeli tudi za dvig osebnega standarda.

Ko govorimo o pridelovanju semenskega krompirja, ne moremo tudi mimo omembe pomembnih uspehov selekcijskega dela. Sredi sedemdesetih let je naš priznani žlahtnitelj, dipl. ing. Viktor Repanšek, vzgojil prvih deset slovenskih sort

krompirja. Večina teh, npr. Vesna, Dobrin, Jubilej, Matjaž, so na našem območju začeli pridelovati že leta 1964. Najbolj znana od vseh domačih sort je postala sorta Igor, ki je dobila ime po našem poljanskem rojaku Tonetu Peternelu-Igorju, ki je bil v tistem času pomemben kmetijski in republiški funkcionar. Sorta se je uspešno širila in je v najboljših letih dosegla delež kar 60 %. Tako uspešno pridelavo so ji omogočali visoki pridelki in dobra kakovost. Z njo so bili zadovoljni tako pridelovalci kot tudi porabniki, kar je izjemen primer. Žal je obročkasta nekroza gomoljev, za katero je ta sorta zelo občutljiva, pomenila konec njenega pridelovanja. V nekaj letih po pojavu te bolezni je sorta izginila z naših polj. Morda pa sorta Igor le ni dokončno odpisana.

Strokovnjakom Nacionalnega inštituta za biologijo je namreč z gensko transformacijo uspelo razviti primerke krompirja Igorja, ki je odporen proti virusu, ki ga je bil pred desetletjem pregnal z naših polj⁵.

Pridelovanje jedilnega krompirja

Pridelovanje semenskega krompirja je pomembno prispevalo k dvigu pridelkov jedilnega krompirja. Znanje in izkušnje s pridelovanjem semenskega krompirja so pridelovalci prenašali tudi na pridelovalce merkantilnega krompirja.

Podatki KGZ o odkupu merkantilnega krompirja v tonah (petletno povprečje)

Pridelovalno območje/leto	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Poljanska dolina	591	464	207	54	53	5	0
Selška dolina	83	115	69	22	5	2	0
Ravninsko območje	1591	2027	2605	3775	4353	2825	2014
Skupaj	2265	2606	2831	3851	4411	2832	2014

Največ merkantilnega krompirja je KGZ Škofja Loka odkupila leta 1987, in sicer 5.337 ton, najnižji odkup 1.231 ton pa je bil leta 1996. Zaradi istih razlogov, kot je prenehalo pridelovanje semenskega krompirja v hribovitih območjih, je dobrih deset let kasneje prenehalo tudi tržno pridelovanje jedilnega krompirja. Sedaj ves jedilni krompir odkupijo na ravninskem območju. Organiziran odkup prek zadruga se je bistveno zmanjšal, saj vse več krompirja pridelovalci prodajo neposredno porabnikom in pogosto na trgu konkurirajo zadrugi.

Najpogostejše sorte jedilnega krompirja na našem območju so: Jaerla, Desiree, Kennebec in Carlingford.

Pri odpravljanju težav ob pridelovanju krompirja je sodelovala tudi Občina Škofja Loka. Leta 1978 je podprla akcijo zamenjave semena za pridelavo jedilnega krompirja. Po regresirani ceni so pridelovalci kupili 90 ton semena, kar je pomembno povečalo pridelke jedilnega krompirja. Zaradi nesorazmerij med cenami jedilnega in semenskega krompirja je ista občina z regresom pri nabavi semena znova posredovala leta 1998, ko je bilo po regresirani ceni kupljenega 85 ton semena.

Ali bomo še pridelovali krompir?

Pričakujemo, da se bo zmanjševanje krompirjevih površin v Sloveniji še nadaljevalo in se ustavilo na 10.000 ha. Prav tako se bo površina posajenega krompirja zmanjševala tudi na našem območju. Razlogi za zmanjševanje površin, posajenih s krompirjem, so naslednji:

- pridelek krompirja v Sloveniji je večji kot je poraba, možnosti za izvoz pa so omejene le na primere slabih letin v drugih državah;
- poraba krompirja znaša okoli 70 kg na prebivalca letno in se ne povečuje;
- poraba svežega jedilnega krompirja se zmanjšuje, nadomešča ga vnaprej pripravljen zamrznjen, pečen ali vakuumsko pakiran krompir iz uvoza;
- poraba krompirja za živinsko krmo se opušča;
- industrijske predelave krompirja pri nas skoraj ni;
- zaradi izboljšanja tehnologije pridelave in skladiščenja krompirja se zmanjšuje tehnološki kalor;
- zaradi zmanjševanja površin se zmanjšuje tudi poraba semenskega krompirja, pa še tega je vse več iz uvoza.⁶

Zaradi navedenega se zastavlja vprašanje: Ali bomo še ostali krompirjeva dežela?

Težave pri prodaji krompirja se vlečejo že kar precej let. Pridelovalci doživljajo pri tem delu »sedem suhih let«. Vsako leto se znova sprašujejo: Ali naj še vztrajam in sadim krompir? Glede na pridobljeno znanje in izkušnje s pridelavo ter na vložena sredstva v stroje in skladišča za pridelovanje krompirja odločitev za prenehanje

Izkop in spravilo krompirja na Prtovcu. V tako težkih pridelovalnih pogojih pridelovanje krompirja ne more biti ekonomsko uspešno.

pridelovanja ni preprosta. Odločitev je še težja zato, ker ni ustreznega nadomestila za krompir, ki ne bi zahtevalo dosti vloženega dela in bi tudi na omejenih površinah dalo dober dohodek na enoto površine.

Glavni razlog za težave pridelovalcev je nered na trgu, ki večinoma povzroča glavobole in le redko tudi veselje. Pridelovalci pa vztrajajo in čakajo na svoj srečni trenutek. Del teh težav bi odpravil tržni red, ki bi določil pravila vedenja na trgu in določil minimalne cene. Vendar bi se tržnega reda morali držati vsi pridelovalci in odkupovalci krompirja. Sedaj si zadruga in pridelovalci pogosto konkurirajo in znižujejo že tako pičel zaslužek. Zadruga imajo vsako leto manj sklenjenih pogodb za odkup, brez tega pa ne morejo sklepati kupcij. Večji pridelovalci imajo zagotovljene stalne kupce, zadrugi ponujajo krompir manjši pridelovalci, in še to brez vnaprej določenih količin. Brez trdnih pogodb o dobavi krompirja se stanje na trgu ne bo izboljšalo. Prednost bo imelo pridelovanje za znanega kupca in zahtevane kakovosti.

Pridelovanje krompirja ima perspektivo le ob:

- zagotovitvi in izvajanju tržnega reda,
- organiziranju pridelovalcev in velikih porabnikov,
- zagotovitvi ustrežnejšega trženja in informiranja porabnikov,
- boljšem skladiščenju in dodelavi krompirja,
- izgradnji predelovalnih obratov za dodelavo in predelavo krompirja,
- zniževanju stroškov pridelave s koncentracijo pridelovanja,
- uvajanju novih sort, ki bodo prilagojene našim pridelovalnim pogojem in okusu porabnikov.

Spravilo krompirja na polju v Viršku

Večina navedenih pogojev ni rešljiva na lokalni ravni.

Pridelovanje krompirja v hribovitih območjih bo namenjeno le samooskrbi in za morebitno biopridelavo.

Zaradi povečevanja hektarskih pridelkov se bo površina, posajena s krompirjem, še zmanjševala, zmanjševalo se bo število tržnih pridelovalcev, zaradi koncentracije pridelovanja se bodo povečevale parcele, posajene s krompirjem. Sproščene njivske površine se že sedaj namenjajo setvi žit in pridelovanju krmnih rastlin (predvsem silažne koruze in travno-deteljnih mešanic) za živinsko krmo. Zato se na ravninskem območju širi živinoreja.

Nekateri ustrezno nadomestilo za krompir vidijo v pridelovanju sladkorne pese. Odkup sladkorne pese je zagotovljen, pridelava je naročena, cena je sorazmerno ugodna, pa tudi pridelovalne razmere so na našem območju kar dobre (vendar ne na vseh njivah). Za spravilo niso potrebna skladišča, saj gre pridelek z njive naravnost na vagone. Za pridelovanje pese bi bili potrebni novo znanje in izkušnje ter novi stroji. Kljub nekaterim prednostim se pridelovanje sladkorne pese ne širi in je omejeno na nekaj kmetij. Največji pridelovalec na Gorenjskem je Mercator – KŽK kmetijstvo Kranj. Razlog za majhno zanimanje za sajenje sladkorne pese so tudi napovedi o verjetnem znižanju cen po vstopu v Evropsko unijo. Napovedi temeljijo na ugotovitvi, da je cena sladkorne pese v EU nižja kot pri nas.

Krompir v umetnosti in rekib

Kako pomembno je postalo pridelovanje krompirja, kaže tudi njegova navzočnost v naši umetnosti. Navajam samo dva primera umetniške obdelave te tematike.

Naš rojak, slikar Ivan Grohar, je leta 1909 naslikal sliko KROMPIR, ki je ena izmed njegovih po vsebini in skladnosti najbogatejših stvaritev, čeprav ni najbolj znana. Z njo Grohar ni prikazal samo dela na polju pri spravilu krompirja, temveč je dal temu kmečkemu opravilu resnoben pomen. S to sliko je povelical pomen kmetovega dela. Zdi se, kakor da je slikar hotel povedati, kako silno je naš kmet odvisen od svoje zemlje, ki mu je kakor mati, in kako zato resnobno ter hvaležno spravlja njen sad.⁷

Podobno je svoje doživljanje spravila krompirja opisal pisatelj Jože Šifrer iz bližnje Žabnice v črtici iz leta 1941, Krompir. *«Skoraj ne moreš natančno določiti, kdaj se prikaže iz prsti, ampak krompir je tu, skoraj bel na sveži, rjavi, dišeči prsti, tu je, da bo pognal napredek po žilah kmečkega gospodarstva, plačal nove stroje za obdelovanje zemlje in pripravil obilno doto dekletom, ki ga pobirajo.*

Veselite pobiralcev se ravna po množini pridelka. Časih je njiva polna tihib vzklikov, drugič je za pičel pridelek treba poiskati vzrokov in tedaj pogled človeka te zemlje nemalokrat zaide v daljavo, ki je modrikasto zamišljena v svoj mir, in v njej išče odgovora, zakaj ne bo povrnjeno seme in trud ne poravnal. Ah, kriva je zemlja, krivo je nebo nad njo, kriv je on sam in seme, dež in veter, usoda njegovega dela, vsa neskončna vrsta stvari, ki ga obdajajo in so mu pokazale sovražno lice.

Kljub vsemu je oranje krompirja vzvišeno nad nizka dela, polje je živahno kakor malokdaj, sklonjene postave mož in žena so razpostavljene po pokrajini, skladatajo se z njo, na nek način so ji podobne, zakaj iz nje žive.»⁸

Podobne radosti, skrbi in razočaranja doživljajo pridelovalci krompirja tudi v današnjem času.

Zahtevno pridelovanje krompirja in negotov uspeh sta našla svoje mesto tudi v reku »imeti krompir«, ki pomeni doživeti nepričakovano ugoden izid česa. Podobno vsebino ima tudi pregovor »Neumen kmet ima najdebelejši krompir«, kar pomeni, da za srečo in uspeh niso vselej potrebne velike umske sposobnosti.⁹ V literaturi nisem zasledil podlage ali ozadja za nastanek te dveh rekov. Menim, da je podlaga za enačenje krompirja s srečo v tem, da je s pridelovanjem krompirja prenehala nevarnost lakote. Drug možni razlog pa je v zahtevnosti pridelovanje krompirja, saj izvajanje vseh tehnoloških ukrepov ne zagotavlja vedno dobrega pridelka. Na pridelek namreč vpliva »vsa neskončna vrsta stvari«, torej je za dober pridelek krompirja potrebno tudi nekaj sreče. V zadnjih letih pa je potrebno »imeti krompir« tudi za uspešno prodajo krompirja, od katere je vse bolj odvisen dohodek od njegove pridelave.

Opombe in viri

¹ Marijan Britovšek: *Razkroj fevdalne agrarne strukture na Kranjskem*. Slovenska matica v Ljubljani 1964, str. 188–204.

² France Štukl: *Janeževa bajta v Retečab*. LR 45, 1999.

³ Jože Maček: *Bolezni poljščin*. ČZP Kmečki glas, Ljubljana 1991, str. 73–74.

⁴ Miloš Kus: *Krompir*. ČZP Kmečki glas, Ljubljana 1994, str. 111.

⁵ Jana Žel: Ali nam bo biotehnologija pomagala, da bomo lahko ponovno jedli krompir priljubljene slovenske sorte? *Sodobno kmetijstvo*, št. 10, letnik 31.

⁶ Tadej Sluga: Možnosti za pridelovanje krompirja v Sloveniji. *Sodobno kmetijstvo*, št. 2, letnik 30.

⁷ Jože Stabej: *Kruh ubogih*. Ljubljana, 1977 str. 91

⁸ Tone Šifrer: *Kmet in stvari*. Ljubljana, 1947, str. 50 in 51.

⁹ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana 1995

Drugi uporabljeni viri: Ivan Tavčar, *Visoška Kronika*; Miloš Kus, *Krompir drugi kruh Poljancev*; Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana, 1937; Statistični letopisi Slovenije; Zapisniki upravnega odbora Kmetijske zadruge Trata-Kolodvor; Poslovna poročila Kmetijske Zadruga Škofja Loka.